



راهنمای مستند

نقش رستم فارس

پروفسور علیرضا شاپور شهبازی



انتشارات سفیران

سرشناسه : شهیازی، علیرضا شاپور، ۱۳۴۱-۱۳۸۵،
عنوان و نام پدیدآور : نقش رستم فارس / علیرضا شاپور شهیازی : ناظر علمی
محمدحسن طالپیان؛ [یرای] پایگاه میراث جهانی پارسه - پاسارگاد.
مشخصات نشر : تهران : سفیران، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری : ۲۴۸ص؛ مصور (رنگی)، نقشه.
شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۹۳۹۴۲-۱۰۰
وضعیت فهرست نویسی : فیا
موضوع : آرامگاه‌ها -- ایران -- تخت جمشید
موضوع : آرامگاه‌ها -- ایران -- پاسارگاد
موضوع : نقش رستم
موضوع : شیراز -- آثار تاریخی
شناسه افزوده : طالپیان، محمدحسن، ۱۳۴۰ -
شناسه افزوده : پایگاه میراث جهانی پارسه - پاسارگاد
رده بندی کنگره : DSR55 / N7ش۹ ۱۳۹۳
رده بندی دیویی : ۹۵۵/۶۳۲۲
شماره کتابشناسی ملی : ۴۴۲۴۸۸

واژه‌های مستند نقش رستم فارس

نویسنده: پروفسور علیرضا شاپور شهیازی
ناظر علمی: دکتر محمدحسن طالپیان
ناظر فنی: دکتر محمد کاظم تابع
نگارگر: علیرضا شاپور شهیازی
تصاویر: علیرضا شاپور شهیازی، بهرام عابدینی
فرزاد هاشمی، رشید عکس، غیر
لیتوگرافی: جوهری چاپ، فرغ دانش
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۳۹۴۲-۱۰۰

تهران، خیابان شریعتی، خیابان زمر شماره ۶
تلفن: ۳۱-۲۲۸۵۸۸۳۰، نمابر: ۲۸۵۴۷۶۰



SAFIRAN - MIRDASHTI
PUBLICATION

استفاده از مطالب و تصاویر فقط با کسب اجازه از پایگاه میراث
جهانی پارسه-پاسارگاد و انتشارات سفیران امکان پذیر می‌باشد.

۱۴	مقدمه
۱۶	سرآغاز
۱۹	جایگاه نقوش
۳۱	نقش عیلامی
۳۹	بین‌خانه (نعبه زرتشت)
۴۰	الف - نام
۴۱	ب - توصیف
۴۴	ج - تاریخ
۴۴	د - مورد استعمال
۴۸	یک - آتشگاه
۵۵	دو - آرامگاه
۵۵	سه - گنج‌خانه
۶۰	آرامگاه داریوش بزرگ
۶۲	کارهای داریوش بزرگ
۶۲	آماده کردن آرامگاه
۶۳	علت کندن اینگونه آرامگاه‌های سنگی
۶۱	توصیف کلی آرامگاه
۶	الف - کلیات
۶۸	ب - نقوش بالائی
۶۸	۱- پیکر داریوش
۶۸	۲- آتشدان
۶۸	۳- فر کیانی
۷۳	۴- ماه
۷۶	۵- سنگ‌نبشته الف
۷۷	۶- اورنگ بران

۸۳	۷- مهان
۸۶	ج - نقوش جبهه‌ی مرکزی
۸۶	۱- کاخ منقوش (تچرا)
۸۷	۲- سنگ‌نبشته ب
۸۷	د - قسمت ناتمام پائینی
۸۷	هـ - درون آرامگاه
۹۰	انتساب آرامگاه‌ها
۹۰	شیوه‌ی دفن
۹۳	سنگ‌نبشته‌های آرامگاه داریوش بزرگ
۹۳	سنگ‌نبشته الف
۹۶	سنگ‌نبشته ب
۹۸	کاخ منقوش
۱۰۳	آرامگاه - شیارش
۱۱۵	آرامگاه - شیار یک
۱۲۳	آرامگاه داریوش دوم
۱۲۹	چاه آب در کنار کوه
۱۳۳	نبشته‌ی آرامی بر روی آرامگاه داریوش بزرگ
۱۳۷	دژ و باروی نقش رستم
۱۳۸	شاهنشاهی نوین پارسی
۱۴۵	آتشدان‌های سنگی دوگانه
۱۴۶	توصیف
۱۴۶	مورد استعمال و تاریخ
۱۵۵	گماردن اهورمزدا اردشیر را به شاهی
۱۶۹	سنگ‌نبشته‌ی سه زبانی شاپور یکم بر دیوار بن‌خانه (کعبه‌ی زرتشت)
۱۷۹	پیروزی شاپور بر امپراتوران روم
۱۸۰	یک - شاپور و امپراتوران روم
۱۸۱	دو - حجاری نقش رستم
۱۹۵	بهرام دوم و یارانش

۲۰۷	بهرام دوم در نبردگاه
۲۱۱	بهرام سوم در نبردگاه
۲۱۵	نقش نبشته‌دار کرتیر
۲۱۹	نبشته‌ی کرتیر بر دیوار بن‌خانه (کعبه‌ی زرتشت)
۲۲۳	تاج‌بخشی آناهیتا به نرسی
۲۲۷	نبرد هرمزد دوم
۲۳۱	نبرد شاپور دوم
۲۳۵	نقش نبش تمام مسوپ به آذر نرسه
۲۴۱	صفحه‌ی سیده‌ی بی‌نقش

پس از گذر از دشت وسیعی که در شمالی‌ترین بخش آن کوه رحمت قرار گرفته، حسین‌کوه قرار دارد که با تخت جمشید حدود ۴ کیلومتر فاصله دارد. در سینه جنوبی حسین‌کوه، دیواره‌ی کوه به طور طبیعی به صورت یک نشانه مهم محیطی در دشت مرو دشت نمایان گشته است.

در سمت راست این دیواره عیلامیان، هخامنشیان و ساسانیان یادمان‌های ارزشمندی را که حاوی هر یک از این تمدن‌ها با اهمیتی است برای نسل‌های آینده از خود به جای گذاشته‌اند. این پیام‌ها و آثار گران‌بها شامل نقش برجسته‌های باشکوه و آرامگاه‌های سلطنتی است که در درون کوه کنده شده و سینه‌ها نیز از دوران اسلامی به جای مانده که حکایت از تداوم این مکان در این دوره دارد. در دوره اسلامی این آثار را به جمشید و پادشاهان کیانی نسبت می‌دادند و چون جنگ‌ها و پیروزی‌های پهلوانان اسلامی، ایران به خصوص رستم زال زیانزد همه بوده است و این حجاری‌ها نیز چیرگی پهلوانان ایرانی، با دشمنان خود نشان می‌دهد نقش‌ها را به رستم زال نسبت داده و آن را نقش رستم نامیده‌اند.

محققان خارجی خصوصاً یونانیان مکان را نکروپولیس یعنی شهر مردگان نامیده‌اند و علت آن هم وجود آرامگاه‌های چند تن از پادشاهان هخامنشی به ویژه داریوش کبیر است که در دل این کوه قرار دارد.

همواره باید در نظر داشت که در دوران هخامنشیان، پادشاهان اینان نقش رستم نه تنها برای مراسم و جشن‌های مختلف استفاده شده بلکه از این منطقه به عنوان یک یادمان تاریخی بسیار مهم و ارزشمند که مهم‌ترین وقایع تاریخی را منعکس می‌کنند، استفاده می‌کردند.

اکنون پایگاه میراث جهانی پارسه-پاسارگاد با همکاری سازمانت سفیران اقدام به چاپ دوم کتاب راهنمای مستند و جامع این محوطه باستانی نموده‌است. این کتاب نه تنها رعایت امانتداری مطالب مؤلف شده است بلکه با ویراستاری جدید متن به روز رسانی و اضافه شدن تصاویر جدید، طرح جامع ساماندهی محوطه‌ی نقش رستم هم به چاپ رسیده که در صورت اجرای این طرح، ورود به این محوطه‌ی باستانی و ارزشمند از مسیر اصلی خود، صورت گرفته که منطبق بر سیر تحول و ادراک تاریخی مجموعه خواهد بود.

محمد حسن طالبیان

زمستان ۱۳۹۲ خورشیدی

تخت جمشید

آثاری که در این کتاب توصیف خواهیم کرد، گواه‌هایی از کارنامه و آئین نیاکان ما در دو دوره‌ی درخشان تاریخی می‌باشند، یکی دوره‌ی هخامنشی که با بالا گرفتن کارکورش بزرگ در ۵۵۹ ق.م. آغاز شد و با تاراج اسکندر در ۳۳۰ ق.م. پایان پذیرفت؛ و دیگری دوره‌ی ساسانی که با برخاستن اردشیر پاپکان و چیره شدنش بر اشکانیان در ۲۲۴ میلادی شروع شد و با دست یافتن تازیان بر تاج و تخت و مملکت ایران در ۶۵۰ میلادی به انجام رسید. ایرانیان باستان این آثار را با ن و دل‌نگهبانی و نگهداری می‌کردند، و ارزش و احترام ویژه‌ای می‌گذاشتند، چنانکه در دست‌های هزاره‌یست سال آبادیشان، همواره پاکیزه و ارجمند ماندند، و مرمت و بازپیرایی شدند. بنگام هدف و مورد استفاده آنها روشن بود، و داستان‌هایی که تصویر کرده‌اند بر سر زبان‌ها بود. بازمانده‌ی پهلوانان آن رویدادها شناخته و سرشناس بودند، و آن آثار نزد همه‌ی ایرانیان مقدس و مقام برجسته داشت.

با برافتادن ساسانیان، پره‌ای پر فر و شکوه و پرتوش و توان سرآمد و کارنامه‌ی نیاکان کناری نهاده شد و کهن‌سنایی پیدا، چهره‌ی پهلوانان واقعی را غبار بی‌کسی و فراموشی پوشانید و به آثار و گواه‌های رنگ و آئین و اندیشه‌های آنان گزند فراوان رسید، و واقعیت و مقصود و مورد استفاده آنها بر خاطرها داری گزید، و به افسانه گرائید و فروغ روحانیت و تقدسشان فرو پڑمرد. بسی برنیامد که گاه به گاه این آثار مأمن زاغ و زغن و کاروان و احیاناً کاروان‌زن شد و پیکرشان تباهی گرفت و چنان شد که در آخر دوره‌ی قاجارها تفنگچیان کنار جوی آب نقش رستم بساط پهن می‌کردند، و بر سر بهدف خوردن گلوله‌هایشان بر چشم و چهره‌ی تصاویر بی‌دفاع نیاکان‌شان شرط می‌بستند و چون با گلوله‌ای به کندن و یا پاشیدن پیکر تراشیده‌ای توفیق می‌یافتند، فریاد شادیشان به‌واسطه رفت زمین از گناه بی‌اعتنائیشان می‌لرزید. چنان این یادبودی‌های فرهنگی دستخوش ریشخند تاری و ودی و بیگانه شده بود که احیاء و بازشناسایی آن‌ها بی‌اندازه دشوار می‌نمود.

سرانجام زمان آگاهی از میراث‌های ملی و فرهنگی ایران آغاز شد و فرهنگ کهنسال این مرز و بوم شاخه‌های نو زده و میراث‌های متعدد ایران یکی پس از دیگری بازشناسی و بازپیرایی شد و از نو معنویت و تقدس یافت، و پاسداری گشت، و هنر و ظرافت آن میراث‌ها چشم‌نواز و دل‌نشین افتاد، و ستایش و آفرین برانگیخت، تا آنجا که امروز تخت جمشید، نقش رستم، پاسارگاد، بیستون و فیروزآباد و دیگر گوه‌های فرهنگی و تاریخی نیاکانمان درخشش کهن را باز جسته‌اند، و تقدس را با آرامش سالخوردگی و شکوهمندی را با فرهی به‌مراه یافته‌اند، و

دل‌های آکنده از مهر میهن و عشق فرهنگ و هنر ملی به هواداری آن‌ها همت گماشته، و به نگهبانیشان کمر بسته و به شناسائی و شناساندن آن‌ها روی آورده است.

این کتاب را دنباله‌ی شرح مصور تخت‌جمشید که در ۱۳۵۵ بچاپ رسید، بشمار باید آورد، چه رشته‌ی سخن را از جایی که در آن اثر رها شده (آرامگاه‌های هخامنشی) می‌گیرد، و به سرگذشت شهر پارسه‌ی هخامنشی و شهر استخر می‌پردازد و تا میانه‌ی دوره‌ی ساسانی می‌رسد. در نوشتن این اثر نیز همان روش «آمیختن تحقیق با ساده‌نویسی» را که در کارهای پیشین دنبال کرده بودم، در پیش گرفته‌ام. هدف این بوده که مطلبی نامستند و متکی بر حدس و فرضیه، غیرمنطقی نوشته نیاید، و همه‌ی مآخذ کهن و نوین مورد استفاده باشند و نکات نوینی بحث شود. اما در عین حال، خواننده‌ی عادی مطالب را دریابد، و رنجور درازی سخن و دشواری مسایل نگردد. عکس‌ها و اشکال و لوحه‌های رنگین کتاب هم برای تسهیل یادگیری مطالب شوارتز و تریمر و باستانشناسی افزوده شده‌اند، و هم برای اینکه یادگیری بسنده و زیبا. این آثار در دست بازدید کننده باقی بگذارند. ناگفته نماند که اساس و شالوده‌ی هر گونه مطالعه‌ی در این آثار، رستم و نقش رجب بی‌شک مبتنی بر پژوهش‌های عالمانه و گران‌قدر پروفیسور اریک اف اشمنیت باید باشد، همچنانکه مطالعه‌ی ما نیز چنین است، و در این جا رواست که به روان آن مرد اندوست و امین و کوشا و دانشمند درود فرستیم و کتاب حاضر را به‌عنوان هدیه‌ای به او تقدیم کنیم.

پروفیسور پ. گالمیر، پروفیسور م. بویس و پروفیسور ا. تیلدر باب بسیاری از مسایل مورد بحث در این کتاب نظرات سودمند و ارجاعات سودمند داده‌اند و نویسنده رهین منت ایشان است. همچنین بر نویسنده است که از یآوری‌های سودمند ه. سرش ترزال، کریستن سن - شهبازی و دوست ارجمندش آقای جواد انجمنی در تنظیم مطالب و شکل کتاب صمیمانه سپاسگزاری کند.

علیر شهبازی

تخت‌جمشید

چهارم تیر ماه یک‌هزار و سیصد و پنجاه و یک